

מעמד הר סיני

שלום רוזנר

1. תלמוד בבלי מסכת שבת דף פח עמוד א

שמות יט' ויתיצבו בתחתית ההר, אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא: מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה - מוטב, ואם לאו - (שם) תהא קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב: מכאן מודעא רבה לאורייתא! אמר רבא: אף על פי כן, הדור קבלוהו בלימי אחשורוש דכתיב + אסתר ט' + קיימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר. אמר חזקיה: מאי דכתיב + ותהלים עו' + משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה אם ייראה למה שקטה, ואם שקטה למה יראה? אלא: בתחילה - יראה, ולבסוף - שקטה. ולמה יראה - כדריש לקיש, דאמר ריש לקיש: מאי דכתיב + בראשית + ויהי ערב ויהי בקר יום הששי, ה"א יתירה למה לוי - מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית, ואמר להם: אם ישראל מקבלים התורה - אתם מתקיימין, ואם לאו - אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו. אמר רבא: אלא: ה"א יתירה למה לוי - מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית, ואמר להם: אם ישראל מקבלים התורה - אתם מתקיימין, ואם לאו - אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו. אמר רבא: אלא: ה"א יתירה למה לוי - מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית, ואמר להם: אם ישראל מקבלים התורה - אתם מתקיימין, ואם לאו - אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו. אמר רבא: אלא: ה"א יתירה למה לוי - מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית, ואמר להם: אם ישראל מקבלים התורה - אתם מתקיימין, ואם לאו - אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו.

דרש רבי סימא: בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו ששים ריבוא של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע. וכיון שחטאו ישראל, ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה, ופירקום. שטאמר + שמות לג' + ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב. אמר רבי חמא ברבי חנינא: בחורב טענו, בחורב פרקו. כדאמרן, בחורב פרקו - דכתיב ויתנצלו בני ישראל וגו'. אמר רבי יוחנן: וכולן זכה משה ונטלן, דסמיך ליה ומשה יקח את האהל. אמר ריש לקיש: עתיד הקדוש ברוך הוא להחזיר לנו, שטאמר + ישעיהו לה' + ופדויי ה' ישבון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם - שמחה שמעולם על ראשם.

2. תוספות מסכת שבת דף פח עמוד א

כפה עליהן הר כגיגית - ואע"פ שכבר הקדימו נעשה לנשמע, שמא יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה שיצאתה נשמתן, והא דאמר בפ"ק דמס' ע"ז (דף ב:) כלום כפית עלינו הר כגיגית דמשמע דאם היה כופה עליהן לא היה להן תשובה והכא אמר דמודעא רבה לאורייתא היינו על מה שלא קבלוהו אבל מה שלא קיימוהו איכא תשובה.

3. השגות הרמב"ן לספר המצוות שכחת הלאוין

1. המצוה השני' שנמנענו שלא נשכח מעמד הר סיני ולא נסיר אותו מדעתנו, אבל יהיו עינינו ולבנו שם כל הימים והוא אמרו יתעלה (ואתחנן ד ט - ו) השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני יי' אלהיך בחורב וגו'. והכונה בזה גדולה מאד. שאם היו דברי תורה באים אצלנו מפי הניבי עליו השלום בלבד אע"פ שנתאמת אצלנו ענין נבואתו באותות ומופתים אם יקום בקרבנו נביא או חולם חלום בזמן מן הזמנים ויצונו בשום הפך מן התורה ונתן אלינו אות או מופת תהיה התורה נסוחה על יד השני או יכנס בלבנו ספק על זה, אבל כשהגיענו ביאור התורה מפי הגבורה לאזנינו ועינינו רואות אין שם אמצעי נכחיש כל חולק וכל מספק ונשקר אותו ולא יועילהו אות ולא יצילהו מידינו מופת. שאנחנו היודעים ועדים בשקרותו ובפחזותו.

חזקוני (ה) ויוצא משה את העם, יי"ק⁸⁰ לפי שהיו חרדים וראים לצאת ויתיצבו בתחתית ההר, מפני פחד הקולות והברקים, כאן פרש"י שכפה עליהם ההר כגיגית. וא"ת הרי כבר אמרו: נעשה ונשמע (להלן כד ז') אלא יי"ל תורה שבעל פה לא קבלו עד הנה⁸¹

4. חזקוני שמות יט"ו

5. מדרש תנחומא (ורשא) פרשת נח סימן ג

ולא קבלו ישראל את התורה עד שכפה עליהם הקב"ה את ההר כגיגית שנאמר ויתיצבו בתחתית ההר (שמות י"ט)
ואמר רב דימי בר חמא א"ל הקב"ה לישראל אם מקבלים אתם את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, ואם
תאמר על התורה שבכתב כפה עליהם את ההר והלא משעה שאמר להן מקבלין אתם את התורה, ענו כלם ואמרו
נעשה ונשמע מפני שאין בה יגיעה וצער והיא מעט אלא אמר להן על התורה שבע"פ שיש בה דקדוקי מצות קלות
וחמורות והיא עזה כמות וקשה כשאל קטאתה לפי שאין לומד אותה אלא מי שאוהב הקב"ה בכל לבו ובכל נפשו
ובכל מאודו ושנא ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך

א"ל הקב"ה לישראל אם מקבלים אתם את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, ואם תאמר על התורה שבכתב כפה עליהם את ההר והלא משעה שאמר להן מקבלין אתם את התורה, ענו כלם ואמרו נעשה ונשמע מפני שאין בה יגיעה וצער והיא מעט אלא אמר להן על התורה שבע"פ שיש בה דקדוקי מצות קלות וחמורות והיא עזה כמות וקשה כשאל קטאתה לפי שאין לומד אותה אלא מי שאוהב הקב"ה בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו ושנא ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך

6. אוה"ח שם יטיח

אב שמיני חשיבני וכו' לר"ח לדעת טעם כפל שמוע
משמע ואלו ירון ה' ליוחס על קבלת ב' חמורות
למה אמר שמייעט בזהו מלך, והמת הוא חורה שבעל פה
והקדוקי סופרים וספרים, וגדר הכמים והקטוחם וצורחתם
אמר ירון, כרמיו נחלתי לא הסור מכל הדבר אשר יעשו
לך ירון ושמאלו ידניו י"א, וזה אמר כנגד מה שמשמע
ההמונים הו, אמר אם שמוע, וכנגד פירות העמלים מפי
המני ויראל אמר השמעו לעמית, ולדבר זה ידויק על נכון
אומרו ובה אם שמוע, כי להיות שמוע בלומרו השמעו
על העמיד, לזה כתב ועשה אם שמוע, לומר אם שמוע עשה
שמועו לעמית, כמנהג, ודקדק לומר "קבלו" כאן על דרך
אומרת ו"ל יקיים דמו המטב שמוע מפי חכם וכו' כשומע
מפי הגבורה, והוא אומרו כי מליה ו' שמוע אומר לכם
שתקבלו הקנה חכם, לר"ח שמהיה לכם שיה באלו אם
השמועיה והגדליה לכם:

16 יא"י כי צוה ותישב מלמדת ו"ל בתוכה שנה (פ"ה)
שדרשו בספוק (ח) חמולת בתחמית ההר, שכפה
עליהם ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים וכו', ולא
לאו שם תהא קבורתכם, וקשה והלא הם אמרו (הלן דו) כל
אשר דבר ה' ועשה ושמעו, ומה מקום לכפיה ו', והמסופות
חילט שם שמה היו חמולת כשדברו האש הגדולה שזתה
נשמחן עד כאן, ואין דבירה נראים, כי אדרגא יוספו סדר
וקשה ויראו יראה הרוממות, ולפי מה שפירשתי כי ה' אמר

7. בן יהודע שבת שם

בן יהודה שבטי' ודמיוס אבד ביה הוה מנין דבדמחוק דבר
ובגולה הלכה מחוק הגכה הנס זה הוא בן עזרי'ס
בגולה סוד בינה יען כי השמיעה בינה הוא כך שובנו
דבר מחוק דבר מחלוק ש' בלוי' מורה בדרך ר"י אין
לו הנק לטויה"ס וטוביה דבדרי דבינו יא"י ו"ל עמוס
ל"אין לו הנק לטויה"ס היינו טוביה בגולה ביה סוד
הטויה ו"ל הנק כפה ההר כגיגית טוב (ה) ביה קביל
לרמון על חונה שבטי' שמועה לכל הינה ביה קביל
שהכיע בקרבה נמה אלפים הנכות שזולה
היה שיקר קבלת החורה והמד להם אם לחם מקבלים
והחורה הדיעה הוא חורה שבטי' שטעה לאמר דכפה
חמי יס מוטב ולא לאו שם במגכה הנקבלת
שם ביה'ס טויה כסוד ויטע דוד שם היה קבורתכם
כגוהר מקום שנים בלא חונו לטויה"ס ביה'ס בנה לא
השאר בגולה שנקבלת שם:

מזכר, וכל לפרש השוכחם שחמרו כל אשר דבר ה' ועשה
וישמעו, שכוונתם היא על זה האופן, כל אשר דבר ה' חלק
ממנו, שהוא מה שאמר עשה אם שמוע, שהוא ענין האמור
מפי הגבורה הו, ועשה הו מקבלין עיניו לעשות מעשה
קודם שישמעו, והלק ממנו שהוא מה שאמר תשמעו לעמית
6 שהוא חורה חכם, וישמעו פירות לא קבלי ילה מאנו, אלא
הו הדבר עד ששמעו לדעת מה יעשה ישראל, כי הם דברים
שאין להם שיעור ואין צבול לקבלה ו' כי בכל דור ידברו יחבשו
דברים ויגדרים וסיונים והקטוח, ומו יינבל מורה בלח לה
שיעור כו, לזה הלן ביה'ס הדבר כרשותם עד שישמעו חממו
בכל דבר אם יוכחו קבל, ומעשה לא קבלי עליהם אלא מורה
שכונתם אלה מורה שבעל פה הדבר הו יעמוד, ועל זה
כפה ה' עליהם ההר כגיגית עד שקבלו עליהם מורה חכם
ובאונם היה עד יומי מדברי בראו פעולה חכם לחיים אשר
עשו להם מדברי ואסתר, סודו לקבל בראון לקיים כל דבר
16 אשר יחדשו וחקנו עליהם חממותם, אחר אשר ראו מה גדלו
מעשה הגדוקים שזולתם לא היה בשאר דברים השנויהם של
ישראל, והנס שרבונו ו"ל (שם) דרשו אומרת ועשה ושמע
באופן אחר לשבת, שדמו למלאכים שקדמו לומר המעשה
קודם השמיעה כמלאכים שמקדמין עושי דברי קודם לשמוע
24 בקול דברו, זה דרך דרש, וגם לדבריו הכי אמרו ועשה קודם
שישמעו, ולא הקדמו השמיעה אלא צמורת חכם, או אפשר
שהכמו נמתינו לבי הפירוש, אחד בלדוקים, ואחד בשאר

א"ל הקב"ה לישראל אם מקבלים אתם את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, ואם תאמר על התורה שבכתב כפה עליהם את ההר והלא משעה שאמר להן מקבלין אתם את התורה, ענו כלם ואמרו נעשה ונשמע מפני שאין בה יגיעה וצער והיא מעט אלא אמר להן על התורה שבע"פ שיש בה דקדוקי מצות קלות וחמורות והיא עזה כמות וקשה כשאל קטאתה לפי שאין לומד אותה אלא מי שאוהב הקב"ה בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו ושנא ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך

ש"ם מנמד שכפה עליהם ההר כגיגית ו"ל ומה ששאו
כגיגית שהפירו ועשה כי ביה קיבול כמו גיגית ודי
לחיותו כמו שהוא למעלה מאלהיהם ולא נדו בלא יבדלו
ויטבו מהחיותו מי זה יבדל מיד ה' שאם ילוי מהחיותו
נס היה לך שיע ראשיהם ויהי זה בלא קיטוב יהויה
הלה הם קבלו בראון כי הם החורה שנקבלו נכסה
לכשע יעוד ו"ל אומרו שם ההא קבורתכם והואל כלון
6 דהא שומדים ההר היה ועל כסוד כי הם קבלי חורה
שכנתה כפי מה שיערו הנקבלות כמו הקבלון דלזו
שהר שבע הנקבלת ולא היו דלוי נקבל חורה שבטי'
אשר כגל היפה והיפה של התקבלת חלה ביה תלי חלו
11 של הגוהר ולכן אמרו נעשה ושמע חיל ועשה כי
אשר נחמט מן שבע הנקבלות והוא יתפזר כפה אור
על חורה שבטי' ולכן עשה את ההר נעיהם הפזר ביה
כמו גיגית לרמון ולא שכל היפה והיפה של הנקבלת
כמו גיגית שיש לה ציה קיבול ומשמיעים נחובה ו"ל
14 תבילת אלה אלפים טיפיה ו"ל בהרבה יעיי'ם כי אלה חו
לקבל את חורה שכנתם ידוע כי המחמין דבר

א"ל הקב"ה לישראל אם מקבלים אתם את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, ואם תאמר על התורה שבכתב כפה עליהם את ההר והלא משעה שאמר להן מקבלין אתם את התורה, ענו כלם ואמרו נעשה ונשמע מפני שאין בה יגיעה וצער והיא מעט אלא אמר להן על התורה שבע"פ שיש בה דקדוקי מצות קלות וחמורות והיא עזה כמות וקשה כשאל קטאתה לפי שאין לומד אותה אלא מי שאוהב הקב"ה בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו ושנא ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך

א"ר יוחנן: אריתם שפתיי? ואלו ההסך ד' ס' ע"ב תורה יתירא

8. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף ס עמוד ב

א"ר יוחנן: לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה, שנאמר: + שמות ל"ד + כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל.

9. פני יהושע מסכת שבת דף פח עמוד א

ועוד היה נראה לי דעיקר התנאי במעשה בראשית לא היה אלא על תורה שבכתב אבל כפיית הר כנגיית לא היה אלא בשביל תורה שבעל פה שבשבילה כרת הקב"ה ברית עם ישראל כדאיתא בפרק הניזקין (גיטין דף ס' ע"ב) והיינו מה שאמר הקב"ה למשה וגם בך יאמינו לעולם ודרשו חז"ל שבא לרבות הנביאים והזקנים שקיבלו ממה התורה שבע"פ לזה הוצרך כפיית הר כנגיית אבל בימי אחשורוש שהאיר הקב"ה עיניהם שכיוונו ברוח הקודש קריאת המגילה שהיה נרמז בכתב הלוחות כדאיתא בפ"ב דמגילה (דף י"ט ע"ב) דהא דכתיב ועליהם ככל הדברים וכו' מלמד שכל דקדוקי סופרים אפילו מקרא מגילה הכל מפורש בשום שכל בהלוחות ומש"ה מסתמא כמו כן קיבלו עליהם כל התורה שבע"פ כמו תורה שבכתב. ובוה נתיישב מה שהקשו התוס' בד"ה אמר רבא ודוק היטב

10. מרגליות הש"ס מגילה יט

הבעש"ט ז"ל ודרכו ז"ל הוא הממוצע בין אור התורה שנתגלה לאור תורה שיתגלה בימי משיח צדקנו, והוא הכנה דרבה לאור הכשרות, ע"כ כתב באגרת לגיבור הגאון ר' גרשון מקוטוב ז"ל ששאל למשיח אימתי אתי מר, והשיב לו בעת שיפרסם למודך ויתגלה בעולם ויפיצו מעיינותיך הוציח מה שלמדתי איתך וכו'.

הגה"צ רבי שלום מקודנוב זצוק"ל בעל "משמרת שלום" שם אהרן" (ווארשא תר"ע) דף י"ב טו"ב

אמרנו הנה יהוה פי בין כל מדרגות ומדרגה יש בה' ממוצע, כמו בין דינים לצדקות האלמות, ובין צדקה לחי אדני העדה, ובין חי למדבר הקוף, וכן בכל מדרגה ומדרגה למעלה, וכמוכא בספרי המקובלים, הנה בין תורה שבכתב לתורה שבע"פ, לע"ד הממוצע הוא מגילת אסתר, ע"כ ארז"ל נקראת ספר ונקראת איגרת (כספיה י"ט ע"א) וצריכה שתהא כתובה כולה, ואם קרא איזה תיבות בע"פ יבא מפני שהוא הממוצע בין תושב"ב לתושב"פ, והנה תורת אור ישראל וקדושיה

11. מהר"ל תפארת ישראל פ' לב

בפרק רבי עקיבא (דף פ"ח) ויתוכנו בחתנית הבר א"ר אבדומי בר חנוא בר מחטיא תלמוד שכפה עליהם את הבר כנגיית ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו שט חבא קבורתכם, א"ר אחא בר יעקב מבאן מודעה אדנא לאורייחא, אמר רבא אף על פי כן הדר קבלו בניו אחשורוש דכתיב קיימו וקבלו קיימו מה שקבלו כבר, ע"כ. והתוספות הקשו והלא כבר אמרו נעשה ונשמע וקירצו שחא כשהו רוחים האש הגדולה היו חורין, ע"כ. ולפי הגדרה אין הדברים האלו נרורים שנאמר כי ישראל יחורו מקבלת התורה אשר לא יסוף זכות זה מורעם וזרע עד עולם ומה זכות הוא זה שחא אם לא כפה עליהם הבר היו חורין ועוד יכפה עליהם הבר כשהיו חורין ולא עתה, ועוד אם לא היה כמות הבר רק שלא יהיו חורין הא דחורין בע"ה כלום כפית הבר עלינו ליימא לכו כלום אמרתם נעשה ונשמע. קודם כפיית הבר שאילו אמרתם נעשה ונשמע קודם היה כופה עליהם הבר שלא יחורו בשביל האש אבל כיון שלא אמרו קודם זה

הבר שלא יאמרו ישראל אלחנו קבלנו התורה ונעננו ואם לא היינו רוצים לא היינו מקבלים התורה ודבר זה לא היה נעשה התורה כנגיית כל העולם תלוי בה ואם לא הייתה התורה היה העולם חוזר לתהו ובהו ולפיכך אין ראוי שתהיה קבלת התורה בנחירת ישראל רק שהיה הקב"ה מחייב ומכריח אותם לקבל התורה שאי אפשר חלח זה שלא יחזור העולם לתהו ובהו, ואל יקשה סוף היה בחסד מה שכפה עליהם הר כנגיית שהרי כבר אמרו נעשה ונשמע דזה לא קשיא דודאי עיקר הדבר לא היה בשביל שלא יחזרו דלמה יחזרו כיון שכבר אמרו נעשו ונשמע רק שדבר זה ראוי מצד עצמו כי אין תהיה התורה שהיא שלמות כל התנאות ע"י שכן נחרו ישראל לקבל התורה ואם כן שלמות העולם היה תולה בדבר

אפשרי שהי אפשר שיקבלו ואפשר שלא יקבלו ולכך כפה עליהם הבר כנגיית שאם לא היו מקבלים התורה שם תהא קבורתם. ויש לומר ג"כ שלכך כפה עליהם הבר כנגיית שלא יאמרו ישראל כי יביה ח"ו בטול לקבלת התורה כי מרעונם קבלו ישראל ואפשר להפטר מכבר כזה שהרי לא נעשה בהכרח רק היה אפשר לקבל ואפשר שלא לקבל ולכך כפה עליהם הבר כנגיית לומר שהם מוכרחים לקבל התורה וכל דבר שהוא מוכרח ומחוייב אין

עליהם. הבה כנגינת שיקבלו חרותו, וכיון שכך הרי
 ישראל אנוסותו של הקב"ה ואלל אנוסותו כתיב ולו
 חזיה לאשה לא יוכל שלחה כל ימיו ולא כן אלל
 חפתה, ופני שונפט האונס כפי ונה שהיה הנועשה
 כי המאנס היה נוכחיה הבתולה על האונסות וכל
 דבר שהוא נוכחיה הוא לחוייב ולכך לא יוכל שלחה
 כפי אשר הוא עושה בעצמו האונסות הכרחי לכך
 לא יסור כלל ולכך כפי הש"י עליהם הבה כנגינת
 להיות החנור הזה הכרחי וכל זיווג וחנור הכרחי
 אין סלוק והסרה כמו שהוא אלל המאנס אשה :

12. דרכי מוסר יתרו

בצלי מוסר מתרצים קושיה התוס',
 הביאה שכפה עליהן הרה, כי בני ישראל אחרי כל הנסים במצרים ובקריעת ים
 סוף וקרבתן לפני הרה סיני כמו שאנתנו אומרים אילו קדננו לפני הרה סיני ולא נתן
 לנו את התורה דיינו, הגיעו לכררגה גבוהה והכרה גדולה ואור האמת זרח עליהן
 והבינו כי אי אפשר לזה בלי התורה דיו כל שהוא, ואם ח"ו לא יקבלו התורה, אין
 להם חיים והכרה הזאת היא כמו כפיה ושללה מהם הבחירה ואמרו נעשה ונשמע.
 וברדך זו אומר הסבא מקלב מרן ר' שמחה ויסל מה שרגילים לאמור, כי
 המלאכים אין להם בחירה, אין הכוונה שאין במציאותם לעשות מה שהם רוצים,
 אלא הברתם במלך מלכי המלכים כ"כ ברורה להם, עד שאי אפשר להם לעשות
 אודת, כמו שא"א לאדם לפתות אותו שיכנס בתנור אש או שילך ברחוב ערום
 אעפ"י שבמציאות הוא יכול ונכל זאת אינו יכול מפני שהכרת הסכנה או הבושה
 שוללה ממנו את הבחירה, כן גם במלאכים, הכרתם באור האמת שוללת מהם את
 הבחירה. כך ה"י בקבלת התורה, הכרתם שהגיעו או אל"י כמו שכתוב "מלכותך ראי
 בניד" ראתה שפחה על הים ואמרו "זה אלי ואנוהו" שללה מהם הבחירה והבינו
 שאם לא יקבלו התורה הם פגרים מתים. מפני שזהו אמת לאמתה, כמו שמצינו
 בדרך של חזקאל שאמרו "חסאתינו ופשעינו עלינו ובם אנחנו נמקים ואיך נחיי"
 הם הבינו שאם רחוקים הם מהש"י לא יוכלו לחיות ואמרו ואיך נחיי, וזהו שאלה
 של חיים.

13. משך חכמה שם יטיו

דבריו יקבלו על אה"י ואלו לא יקבלו על אה"י
 י"ח ויחייבו בתחתית הרה. שם יטיו
 מלכה שכפה עליהן הרה כנגינת (שבת פח,
 א) פ"ד ש"א או (זהו כפי ה"י בהסד
 ובהתגלות נפלאה עד כי ממש בטלה בחירתם
 הסבעי ויצאה נשמתם מהשגת כבוד ה', והיו
 מוכרחים כבלאנים בלא הבדל, וראו כי כל
 הנבראים חלה רק בקבלת התורה וכל

ת"י (3)
 ג"כ פ"ה י"ח א"י כן ש"א ואלו לא יקבלו על אה"י
 ג"כ פ"ה י"ח א"י כן ש"א ואלו לא יקבלו על אה"י
 ג"כ פ"ה י"ח א"י כן ש"א ואלו לא יקבלו על אה"י

14. רמב"ן בראשית פרק ב'

והיפה בעיני, כי האדם היה עושה בטבעו מה שראוי לעשות כפי התולדת, כאשר יעשו השמים וכל צבאם, פועלי
 אמת שפעולתם אמת ולא ישנו את תפקידם, ואין להם במעשיהם אהבה או שנאה. ופרי האילן הזה היה מוליד
 הרצון והחפץ שיבחרו אוכליו בדבר או בהפכו לטוב או לרע. ולכן נקרא "עץ הדעת טוב ורע", כי "הדעת" יאמר
 בלשוננו על הרצון, כלשונם (פסחים ו א) לא שנו אלא שדעתו לחזור, ושדעתו לפנותו. ובלשון הכתוב (ותהלים קמד ג)
 מה אדם ותדעהו, תחפוץ ותרצה בו, ידעתך בשם (שמות לג יב), בחרתיך מכל האדם, וכן מאמר ברזילי האדע בין
 טוב לרע, שאבד ממנו כח הרעיון, לא היה בוחר בדבר ולא קץ בו, והיה אוכל מבלי שיטעם ושומע מבלי שיתענג
 בשוה.

ה"י כפי ש"א ואלו לא יקבלו על אה"י
 ה"י כפי ש"א ואלו לא יקבלו על אה"י
 ה"י כפי ש"א ואלו לא יקבלו על אה"י

ה"י כפי ש"א ואלו לא יקבלו על אה"י
 ה"י כפי ש"א ואלו לא יקבלו על אה"י
 ה"י כפי ש"א ואלו לא יקבלו על אה"י

והנה בעת הזאת לא היה בין אדם ואשתו המשגל לתאוה, אבל בעת ההולדה יתחברו ויולידו, ולכן היו האיברים כלם בעיניהם כפנים והידיים ולא יתבוששו בהם. והנה אחרי אכלו מן העץ היתה בידו הבחירה, וברצונו להרע או להטיב בין לו בין לאחרים, וזו מדה אלהית מצד אחד, ורעה לאדם בהיות לו בה יצר ותאוה: ואפשר שתכוון הכתוב לענין הזה כשאמר אשר עשה האלהים את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים (קהלת ז כט). "היושר" שיאחזו דרך אחת ישרה, "והבקשה בחשבונות רבים" שיבקש לו מעשים משתנים בבחירה ממנו. וכאשר צוהו הקב"ה על העץ שלא יאכל ממנו לא הודיעו כי בו המדה הזאת, רק אמר לו סתם "ומפרי העץ אשר בתוך הגן", כלומר הידוע באמצעותו לא תאכל ממנו, והוא מאמר האשה אל הנחש. והכתוב שאמר ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו (להלן פסוק יז), הזכירו הכתוב אלינו בשמו:

15. העזת שם

בבחירה ממנו מפשטות לשון רבינו שמע ש'אדם לא נברא על הבחירה. וכן נראה לכאורה מדברי בני נצבים (ל. ו. דה) ומל) וזה קשה מאד. כמו שהארין בעל העקידה (שער ז). הלא כל שלמות האדם בבחירה. ובלעדיה איך תסבול הדעת שכונת השי' שיהיה האדם נעדר החפץ והבחירה. ע"ש שסולל לו שיטה אחרת בזה. אח"כ מצאתי בחבור מאמרי למך כ ירחם ה' (פה) שעמד על דברי הרמב"ן הג"ל ומעמיק כתנה אחרת בהם. וממילא מסתלקת הקושיות של בעל העקידה. זה תורף דבריו: הרבא של מ"כ"ה הוא שכולו תוכחה לעשות רצון קוני. ואי אפשר לו בשום יאופ' לעשות

ההפך. וזה יובן על פי צדור. סמלאים שאע"פ שהם מוכרחים מכל מקום מצונו בהם שחטאו. אלא שענין ההכרח במלאכים אין פירושו שאינם יכולים לעשות ההפך אלא כמו שאנו אומרים על אדם פקח שאין יכול לקפוץ לונור האש. שבדאי יכול הוא, אלא שהכרתו בסכנת הדבר חזקה כל כך עד שמשש אינו יכול לעשות זאת. בגדר זה הוא הכרח המלאכים, ובבחינה זו היה אדם קודם שחטא. וסיים הרמב"ן את דבריו שזהו שאמר הכתוב אשר עשה האלהים את האדם ישר וגו'. ומתבאר מזה שמדרגת אדם הראשון קודם שחטא שהיה מוכרח בתכלית היא כמדת ישר. שהיא המכרחת לבלתי נסות יסין ושאל מרצון ד.

שם על כפי' זו מודעא רבא לאורייתא אלא רצ"ל דהבינו בני ישראל שלא ישארו במדרגה זו לעולם ויראו לנפשותם דיפלו ממדרגתם זו והוצרכו לכפי' ממש על עת נפילתם, וזהו המודעא וזהו מה שאמרו (שמות כ, טו) דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלקים פן נמות דהיינו שיהי' ח"ו נפילה שאין לה תקומה עוד אם ישמעו דבר ה' ממש ואח"כ יפלו וע"ז נאמר הטיבו אשר דברו ויש לכוון כל זה בדברי התוס' דיראו שיחזרו מפני א' יהאש היינו דבקשו הכפי' על הזמן שירדו ממדרגת הכפי' הבא על ידי ההתגלות. ...

16. שמן הטוב שבנעות

ואיתא בפרשת משפטים (כד, יב) "ויאמר ד' אל משה עלי אלי ההרה והי' שם" וזלשון הי' שם אינו מבוואר ורש"י פירש דקאי על מ' יום דהיינו דתהי' שם מ' יום לקבל הלחות אבל לפי הג"ל י"ד בפשיטות ההצוייה ל. משה הי' שישאר באוהו המדרגה שהוא בעלייתו כל ימי היותו שם וזהו ההי' שם, וע"ז איתא (תמיד לב.) שהחכם רואה את הגולד וצריך להכין כימי הטובה ובשעת עלי' והתרוממות על ימי ירידה ונפילה, ולכן נקרא יוסף הצדיק צפנת פענח דידע שטמון כפתרון החלומות ענין הכנה בימי השובע על ימי הרזון.

והנה ידועים דברי חז"ל (שבח לא.) על הגר שכא להתגייר כשהוא עומד על רגל אחת ואף ששמאי דחפנו הלל קרבו ולימדו מה דעלך סני לחברך לא תעביד וכו' ואירך זיל גמור. והשוו המפרשים דברי הלל עם מה שדרשו (ירושלמי נדרים ט, ד) ואהבת לרעך כמוך זהו כלל גדול בחורה. ויתכן דמה שביקש הגר להתגייר דוקא כשעומד על רגל אחת היינו בחורה. ויתכן דכא לו התעוררות כעת להתגייר אכל מי יודע אם יכול להתקיים במצב ובהתעוררות זו לאחר זמן וע"כ בקש הבטחה שישאר לעולם באותו התלהבות ותשוקה ולכן דחפו שמאי שידע שא"א לאדם לעולם במצב ומדרגה אחת אלא עולה ויורד ועולה, והלל ענה לו שיש אמנם עצה בזה להתכלל בתוך כלל ישראל דהכלל כולו לעולם נשאר בהדרגת מרושתם אף אם אחד או שנים יפלו וזהו ואהבת לרעך כלל גדול וזהו מה שאיתא

והנה כל ענין זכותו של אברהם ויצחק מודגש כמלת עקדת יצחק ולא
 נחפרש למה נקרא דוקא עקדת יצחק ולא מסירת נפשו של יצחק או שאר
 ביטוי על הכנת אברהם לעלות את בנו והכנת יצחק ליקרב על המזבח
 ובעיקר אנו מדגישים את העקדה ולא לקיחת המאכלת או הולכת האש
 והעצים. ואגב, מה שנאמר ויעקד את יצחק בנו וישם אותו על המזבח
 דמשמע דהעקדה הי' קודם העלאה למזבח פירוש באופן מחודד במהרה"ל
 דיסקין דכיון דהציווי הי' והעלהו לעולה וקיי"ל דהי נושא את עצמו ע"כ
 לא רצה אברהם שישתתף כוחו של יצחק בהעלאה אלא הכל על ידו
 ודפח"ח.

ובמדרש (ב"ר נו, ח) א"ר יצחק בשעה שבקש אברהם לעקוד יצחק
 כנו אמר לו אבא בחור אני וחששני שמא יודעזע גופי מפחדה של סכין
 ואצערך ושמא אפסל בשחיטה ולא תעלה לך לקרבן אלא כפתני יפה יפה
 מיד ויעקד את יצחק עכ"ל והדברים מפליאים דכעת יצחק מוכן בכל לבו
 להיות קרבן אבל מכיר את תכונת האדם בשעה שמגיע הסכין לצוארו
 וחושש שמא לא תעלה לו לקרבן כשר ומבקש להעקד. זהו נקודת מסירות
 נפלאה דאינו מסתפק כמה שהוא עכשיו מוכן למלאות רצון השם אלא
 רואה את הנולד למחר ומזיין את עצמו כעת לעמדו בנסיון יותר גדול
 לאחר זמן, וזהו מלת עקדת יצחק, וכל מי שבשם ישראל יכונה מתרגש
 ביום איום ונורא של יום הדין הזה ועומד כל היום בתפלה ובאימת וחרדת
 הדין אבל אם עיניו בראשו יודע שלאחר הימים הנוראים האלה יחזור אם
 לא לכסלו לגמרי לכה"פ להרגלו וע"כ הוא עושה מה שהוא כדי להבטיח
 ולעקוד את עצמו כעת שלא יודעזע כשיבוא לנסיון ואומר לעצמו כעת
 כפתני יפה יפה.

18. משך חכמה שם יט"ח

שאמרו (איכא רבה פתיחה טו) "צדיקים לבן
 של ישראל" ויש כראש ויש כעין, והוא
 שנמצא (במדבר לא, כו) "ראשי העדה", עיני
 ונדה" (ישעיהו סד). וכל אחד צריך לקיים
 מצוה התלויה בו, ובכלותם הוא "אדם" שלם.
 לכן על מצוות שאין לקיימם צריך ללמוד,
 ד"כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב
 (חטאת — מנחות קי, א) או להתניק לומדי
 תורה. לכן להלן (כד, ז) ענו "כל אשר דבר
 ה' נעשה ונשמע" — יש מהם שנעשה מה
 ששייך אצלנו, ויש שנשמע שנלמד ונבין
 פנימיותם והלכותיהם ותוקותיהם. אבל כאן
 ענו "כל העם יחדיו כל אשר דבר ה' נעשה",
 שבכללות העם כאחד כולם יחדיו יעשו כל
 אשר דבר ה', וכל אחד יעשה השייך לו ידו"ק.

יפה ה' ויענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר
 דיבר ה' נעשה.
 הנה מצוות התורה יש אשר לכה"פ יש עשה
 ללויים ויש לכהן גדול ויש למלך או לסנהדרין,
 ויש למי שיש לו קרקע ובית, רק בכלל
 ישראל צריכה התורה להתקיים ו"כל ישראל
 ערבין זה לזה" (שבועות לט, א) ובקיומם
 כולן מקבלים שכר. "ואתן צאן מרעיתי אדם
 אתם" (יחזקאל לד, לא) שכל האומה הישראלית
 הוא אדם אחד: — יש אשר הוא כלב [כמו

כל המצוות - כולם יעשו
 כל המצוות - כולם יעשו
 כל המצוות - כולם יעשו
 כל המצוות - כולם יעשו